

SEGUINT LA PISTA DE LES ORDINACIONS DE CABASSERS



Totes les fotografies d'aquest article corresponen a l'interior del Mas Roger l'any 1994.

[TEXT I FOTOGRAFIES] Carles Prats

L'aparició del manuscrit que conté les ordinacions de la Bisbal de Falset, datades al 1624 i 1695, ampliava la col·lecció de normatives locals d'aquest tipus conegudes dintre de la Baronia de Cabassers. Abans de la localització d'aquest manuscrit, que vaig publicar sota el títol *Les Ordinacions de la Bisbal de Falset de 1624 i 1695* el 2009, només es tenia constància de l'existència d'unes altres ordinacions en tot el territori de l'antiga Baronia: les de la Figuera, que van ser publicades també el 2010 al compendi dirigit per Josep Torné Cubells i titulat *Antigues ordinacions municipals de la comarca del Priorat (segles XIV-XVIII)*. Però les ordinacions de la Bisbal aportaven una informació complementària i certificaven que Cabassers també havia disposat d'un compendi d'aquest tipus, en afirmar al capítol introductor del recull bisbalenc que aquestes normes eren "tretes

les més de l'original de Cabasés" (Prats, 2009, p. 47).

Tot i l'examen exhaustiu i a consciència que vaig fer de l'Arxiu Parroquial de Cabassers, on es troba integrat l'arxiu de la cort del batlle de l'antiga Baronia, no vaig trobar ni rastre d'aquest compendi d'ordinacions cabasserolles sobre el qual es va basar el de la Bisbal. Abunden els llibres de corts, els documents notariais de tot tipus i fins i tot interessantíssims documents judicials amb sentències de prohoms, sumàries de testimonis i processos per tota classe de faltes i delictes, sobretot del segle XVII. La documentació més antiga que es conserva pertanyent a l'arxiu baronial data del 1450, però no hi ha ni rastre de res que s'assembli remotament a unes ordinacions locals.

L'anàlisi de la normativa bisbalenca posa al descobert que, com a mínim, dues disposicions que conté estarien

ja en desús en el moment de redactar el compendi, al primer quart del segle XVII: una es refereix a la sortida en host de la gent de la vila i, l'altra, a una possible mesura per evitar el contagi de la pesta negra (Prats, 2009, p. 37-40). Això s'explicaria pel fet que, utilitzant com a base i guia les ordinacions cabasserolles, avui desaparegudes, els redactors del recull bisbalenc haurien afegit normes ja en desús al 1624, època en què van redactar la normativa local per a la Bisbal, donant lloc a aquest anacronisme tan curiós. I justament aquest contingut normatiu ja caduc pot ajudar a datar aquell original cabasserol al qual es refereixen les ordinacions de la Bisbal com a no posterior al segle XV.

Com no podia ser d'altra manera, Cabassers, capital de la baronia que prenia el seu nom, havia disposat d'unes ordinacions locals, i així ho confirmava el manuscrit de les de la Bisbal. El més lògic hauria estat que aquest recull cabasserol s'hagués conservat dintre de l'Arxiu de la Baronia, però allí no hi era. L'hagués pogut donar fàcilment per perdut si no fos perquè l'Arxiu Parroquial es va salvar de qualsevol saqueig durant l'última Guerra Civil, i no fóra gens lògic voler creure que qualsevol dels altres conflictes que han assolat el nostre país, i que s'han acarnissat especialment amb el nostre patrimoni documental, hagués estat tan selectiu com per cremar només certs documents i deixar intactes tots els altres materials. L'Arxiu Parroquial (i baronial) de Cabassers és complet i unitari: arrenca amb algunes actes notariais del segle XIII en pergami i acaba amb els llibres sacramentals que estan en vigència avui en dia, amb poquíssimes llacunes. I inclou (i potser això l'ha preservat) l'arxiu de l'antiga Baronia, amb un fons documental que s'inicia el 1450 i acaba els primers



anys del segle XVIII quan, per obra del primer Borbó, l'administració local catalana es va veure profundament alterada. Calia, doncs, descartar la idea de la destrucció del manuscrit amb les ordinacions de Cabassers. La hipòtesi del robatori prenia més força.

Quan al 1995 vaig començar la catalogació dels arxius Parroquial i Baronial de Cabassers vaig trobar tots els documents més o menys agrupats per temàtiques i en lligalls, en el sentit literal de la paraula: feixos de paper posats entre cartolina blava i lligat tot el conjunt amb cordill, com si fos un paquet. Només no estava lligat allò que estava enquadernat. I desfet els lligalls, per poder garantir una conservació òptima dels documents, em vaig adonar que totes aquelles cartolines blaves portaven un segell tampó que deia "Miguel Vidal Llecha, Mas Roger, Cabacés".

Miguel Vidal era un farmacèutic de Reus, la mare del qual era de Cabassers, i per via d'aquesta havia rebut en herència el Mas Roger, conegut també com a Mas de Dalt. Durant la Guerra Civil es va refugiar al mas, i els últims quinze anys de la seva vida també els hi va passar, fins a la seva mort, el 1968. Historiador amateur, podia més la seva imaginació que l'evidència científica, i només se li coneix una publicació: uns goigs a la Mare de Déu de la Foia de Cabassers que inclouen un text esberrós que pretén ser un resum de la història tant del poble com de la Baronia. Porta per títol *Breu història de la imatge de la Mare de Déu de la Foia*, i la signa amb el pseudònim

més llarg que mai ningú ha utilitzat: "contada per l'ermità de l'Oratori dedicat a l'arcàngel sant Miquel, del Mas Roger de Pallars; en la Comarca de l'extingida Baronia de Cabassers". Els va publicar Torrell de Reus el 1968, el mateix any de la mort de Vidal (per a més referència, número 442 de la col·lecció Torrell, dipòsit legal B.3658-1968).

El text, fantasiós, no cita cap referència i barreja realitat i ficció, si bé he estat capaç de localitzar algunes de les fonts que va utilitzar per redactar els 54 paràgrafs de què es compona. En un d'ells, al 42, diu: "A l'any 1650 un terç de francesos va venir i entraren a la vila, i com que estaven empestats, tota la gent se'n va anar, menys vint-i-sis persones, entre homes i dones, i n'eixiren divuit, quedant la vila abandonada a mercè dels paisans i de la guarnició de Flix, que venien i carregaven calderes, portadores, roba i tot el que trobaven". Aquesta notícia la va treure d'un testimonial

del 1693, iniciat per dirimir unes disputes per la venda d'unes propietats, que diu, i transcriu textualment: "esta vila de Cabacés estave de tot destroyda, per quant un tersio de francesos, en lo any de 1650, van venir i entrar ab esta vila, i estaven enpestats, i tota la guent se'n va anar de la vila; ells varen entrar per un portal, la guent se n'anaren per l'altre. Con que estaven tems ells sols amb la vila, tant solament quedaren 26 persones entre omens i dones ab dita vila, i se moriren los 18, així se pot veure com quedare la dita vila, i quant ells se n'anaren varen deixà tant solament cosa ninguna que-ls fes goigh, i més, emmentres dits francesos estaven ab dita vila sols, sens ningú de la vila, los paisans de la vila de Flix i francesos que (h) i (h)avia de gornesió, venien i se carregaren per moltes vegades de calderas i portadoras, i roba, que no (h) i deixaren res de bo ab tota la vila, i después d'este saco i peste va venir la fam, com totom (h) o sab, i així, entre fam i peste i guerra va venir que tota la guent d'esta vila estàvem molt pobres".

Aquest document, redactat per l'escrivà de la cort de la batllia general de la Baronia de Cabassers, es trobava al Mas Roger, juntament amb molts d'altres que procedien tant de l'arxiu de la Baronia com del Parroquial. Quan Miguel Vidal va morir, Mas Roger va anar a parar per herència a un advocat de Riudoms, en Matavaques, que a mitjans dels anys de 1990 va vendre tota la biblioteca i



l'arxiu que hi havia al mas. Vaig tenir la sort de poder adquirir aquest lot de documents i reintegrar-lo a l'arxiu parroquial, d'on no haurien d'haver sortit mai. La presència d'aquests documents al mas provava que Miquel Vidal se n'havia apropiat quan va fer aquella catalogació primària i bàsica que havia deixat com a seqüela la marca del seu segell també a les cartolines blaves dels lligalls. Anys més tard, a l'Arxiu Comarcal del Priorat (al novembre del 2011) el director, en Jaume Teixidó, em va ensenyar una carta remesa per Miquel Vidal a Modest Montlleó, datada el 30/12/1964, on li explicava que (i torno a transcriure textualment): "l'Archiu de la Iglesia de Cabacés, va eser saquejat vari cops antes de la guerra de la Independencia y lo que quedava es vá acabá de destruir á la revoluci6n pasado. El día que el destruieren m'envaix enterar y de estrangis vaix poguer recullir uns pochs papers que varem enterrá y acabada la guerra, els vaix ordenar á la meua manera y es l'archiu que avui té l'iglesia parroquial". Això, com tot el que escrivia Miquel Vidal, té una part de veritat i una altra de mentida. L'Arxiu Parroquial ni va ser destruït durant la Guerra Civil ni va patir cap dany durant la Guerra del Francès, com ho prova la integritat de les seves sèries. En canvi, sí que és cert que el va ordenar a la seva manera, com ho prova la presència del seu segell també a les cartolines que va utilitzar per a fer els lligalls. L'únic que va fer "d'estranguis" va ser apropiat-se de lots de documents que li van semblar més interessants. I entre aquests documents hi hagués pogut haver les ordinacions de Cabassers.

Quan al Mas Roger s'hi feia mercadeig de documents i llibres, hi vaig adquirir també una carpeta amb el manuscrit original i les galerades d'aquell text que en Miquel Vidal havia publicat junt amb els goigs a la Mare de Déu de la Foia. I recentment, després d'anys de guardar aquella carpeta, examinant-ne el contingut, vaig advertir que entre uns apunts dedicats a les festes religioses de Cabassers, hi havia la següent nota manuscrita per Vidal:

Edad media.

Caminos ganaderos. Los caminos ganaderos o lligalls. Abrevaderos = abeuradors

El Batlle y prohoms son els que estableixen y ordenen el pas pels camins, perquè el remats no entrin a les terres de cultiu. Els remaders tenen de pagar un import a l'any per arreglar els camins.

Penes contre el ganader que entri el ramat en heredad cultivada.

Que els ramats portin esquelles, una al menos per cada 50 cabres o 1 per cada deu bous, yegues y mules.

Anchura de los caminos: de 32 pams de cama, y hon sigue més estret, perquè el veý no el deixa més ample, el ganadé no paga multa si el bestia de pas perjudica lo plantat o sembrat.

Els camins vehinals tenen també de ésser de 32 pams de amplada, y és castigat el vehí que planta arbres grans a menos de 15 pams de les vores, y petits a menos de 5 pams, además de fer-li arrencar-los.

Les coves, o corrals, o atansos en què lo bestiar se pugue acollir en tems de temporals, a l'entrada s'han de dexar una amplada de 50 pasos de amplària per hon lo bestiar pugua entrar y eixir.



És molt probable que ens trobem davant d'una transcripció rudimentària d'uns capítols dedicats al bestiar d'un compendi d'ordinacions locals. En aquests reculls la normativa sobre el bestiar és un comú denominador. El lèxic arcaïtzant no és gens propi de Miquel Vidal (compareu-lo amb el fragment de la carta del 1964 dirigida a Montlleó) i, fins i tot, l'estil traspua una antiguitat impròpia de mitjan segle XX, de quan data la nota manuscrita de Miquel Vidal.

Considerant que Miquel Vidal va apropiat-se de tota aquella documentació que li va fer goig dels arxius Parroquial i de la Baronia de Cabassers, i a la vista d'aquesta transcripció, no es pot descartar en absolut que les ordinacions locals de Cabassers haguessin passat per les seves mans i que el fragment de més amunt sigui un híbrid entre resum i prototranscripció d'alguns dels seus capítols. Si aquestes ordinacions de

Cabassers van ser al Mas Roger, avui no s'hi troben. Potser hi ha una petita llum d'esperança de trobar-les en part transcrits als mateixos apunts de Miquel Vidal i Llecha, avui conservats a l'Arxiu Comarcal del Priorat, després que el Departament de Medi Ambient comprés el Mas Roger i les seves terres a la família Matavaques, hereus de Vidal. De fet, en aquest fons hi ha aparegut documentació pertanyent als arxius Parroquial i de la Baronia de Cabassers que en el seu moment jo no vaig advertir per poder-los adquirir. Però si el fragment que hem vist pertany realment a les ordinacions de Cabassers, el més probable és que el manuscrit original hagi estat venut a qualsevol col·leccionista o bibliòfil, sobretot si el text era polític i el volum es trobava enquadernat. En aquest cas, només el temps i la casualitat podrien fer emergir el document de nou a la llum pública. Mentrestant, continuarem esperant i investigant. ■